

RIZIKOVÉ JEVY V ONLINE PROSTŘEDÍ U DĚTÍ ČESKO-POLSKÉHO POHRANIČÍ

(výzkumná zpráva)

Rizikové jevy v online prostředí u dětí česko-polského pohraničí

© Kamil Kopecký, René Szotkowski, 2019

Univerzita Palackého v Olomouci

Realizováno v rámci projektu: Zefektivnění česko-polské spolupráce v boji proti kyberkriminalitě

Verze 0.5

Obsah

1.	Identifikace výzkumu	4
1.1	Metodologické trivium	4
1.2	Monitorované území	4
2.	Výsledky – Česká republika	5
2.1	Charakteristika výzkumného souboru.....	5
2.2	Děti jako konzumenti online obsahu.....	6
2.2.1	Které internetové stránky děti nejčastěji navštěvují?.....	6
2.2.2	Které konkrétní sociální sítě a další online nástroje děti aktivně využívají?	7
2.2.3	Které internetové vyhledávače/prohlížeče děti aktivně využívají?	10
2.3	Děti a mobilní telefon.....	10
2.3.1	Mobilní telefon ve škole.....	12
2.4	Sexting.....	16
2.5	Děti a kybernetická agrese v online prostředí.....	17
2.6	Další potenciálně či skutečně rizikové situace.....	21
2.7	Dítě a osobní schůzky s uživateli internetu.....	22
2.8	Shrnutí	22
4.	O projektu	25
5.	Kontakty	26

1. Identifikace výzkumu

Výzkum **Rizikové jevy v online prostředí u dětí česko-polského pohraničí** vznikl jako součást česko-polského projektu *Zefektivnění česko-polské spolupráce v boji proti kyberkriminalitě* realizovaného v rámci programu Interreg V-A Česká republika – Polsko (CZ.11.4.120/0.0/0.0/17_028/0001654) ve spolupráci 8 krajských ředitelství policie (5 z České republiky a 3 z Polska) a odborného týmu Centra prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

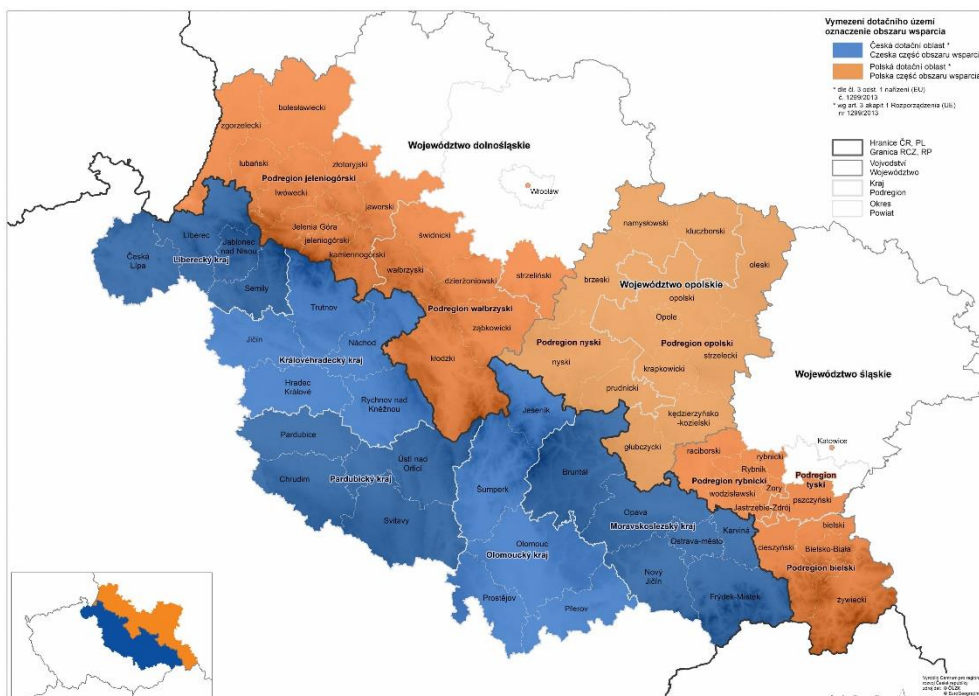
1.1 Metodologické trivium

Výzkum probíhal v průběhu roku 2019 ve vybraných regionech České republiky a Polska, monitorované území představovalo především česko-polské pohraničí. Sběr dat probíhal od ledna do září 2019, následně probíhalo vyhodnocení a interpretace výsledků a jejich začlenění do preventivních aktivit realizovaných v rámci projektu.

Jako výzkumný nástroj byl zvolen anonymní online dotazník, který byl distribuován k cílové skupině (do škol) prostřednictvím vlastní databáze škol a školských zařízení (s využitím rejstříku škol a školských zařízení). Dotazník byl lokalizován do češtiny a polštiny, dotazníky pak žáci vyplňovali v rámci vyučovacích hodin.

1.2 Monitorované území

Výzkum byl realizován v rámci monitorovaného území, které je tvořeno regiony NUTS3 a které zahrnuje 5 českých krajů a 6 polských podregionů.

2. Výsledky – Česká republika

2.1 Charakteristika výzkumného souboru

Do výzkumu se zapojilo **12 408** respondentů ve věku 7-17 let z pěti krajů ČR, 50,35 % výzkumného souboru tvořili chlapci. Průměrný věk respondentů byl 13,15 let (medián 13, modus 11, rozptyl 4,55).

Tabulka 1. Pohlaví respondentů

Pohlaví	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Dívka	6163	49,55
Chlapec	6262	50,35
Neuvedlo	13	0,10

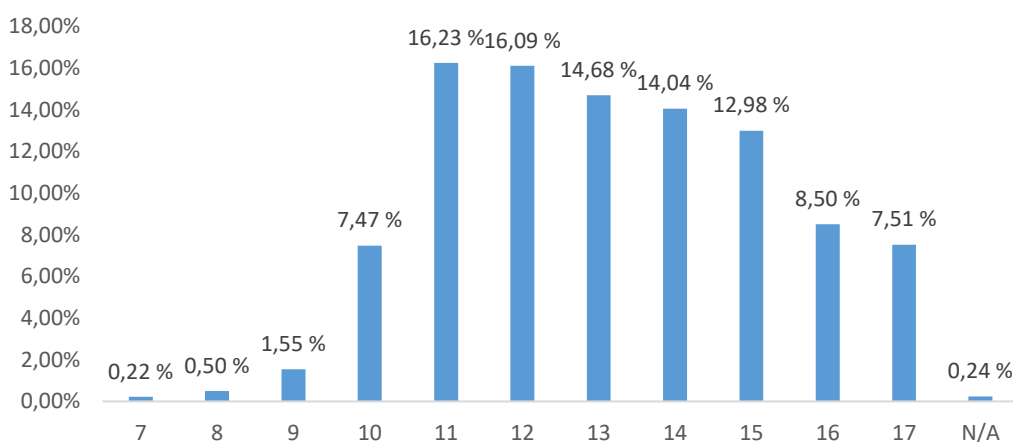
(n = 12438)

Tabulka 2. Rozdělení dle krajů

Region	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Liberecký kraj	712	5,72
Královéhradecký kraj	1090	8,76
Pardubický kraj	2140	17,21
Olomoucký kraj	4072	32,74
Moravskoslezský kraj	4424	35,57

(n = 12438)

Tabulka 3. Věková struktura výzkumného souboru

(n=12438)

2.2 Děti jako konzumenti online obsahu

Dítě jsou v online prostředí aktivními konzumenty obsahu všeho druhu – v našem výzkumu se proto zaměřujeme na jedné straně na internetové stránky a online služby (především sociální sítě), které děti aktivně využívají, na druhé straně pak podrobně mapujeme zejména videoprodukcí, kterou děti pravidelně či méně pravidelně sledují.

2.2.1 Které internetové stránky děti nejčastěji navštěvují?

V našem výzkumu jsme se samozřejmě zaměřili na to, jaké internetové stránky naši dětská respondentů navštěvují.

Poznámka: V našem výzkumu nepracujeme s hranicí vymezenou v rámci pravidel GDPR v ČR vládou ČR, která by měla být po dokončení legislativního procesu 15 let.

Tabulka 4. Nejčastěji dětmi navštěvované stránky (obsah) na internetu

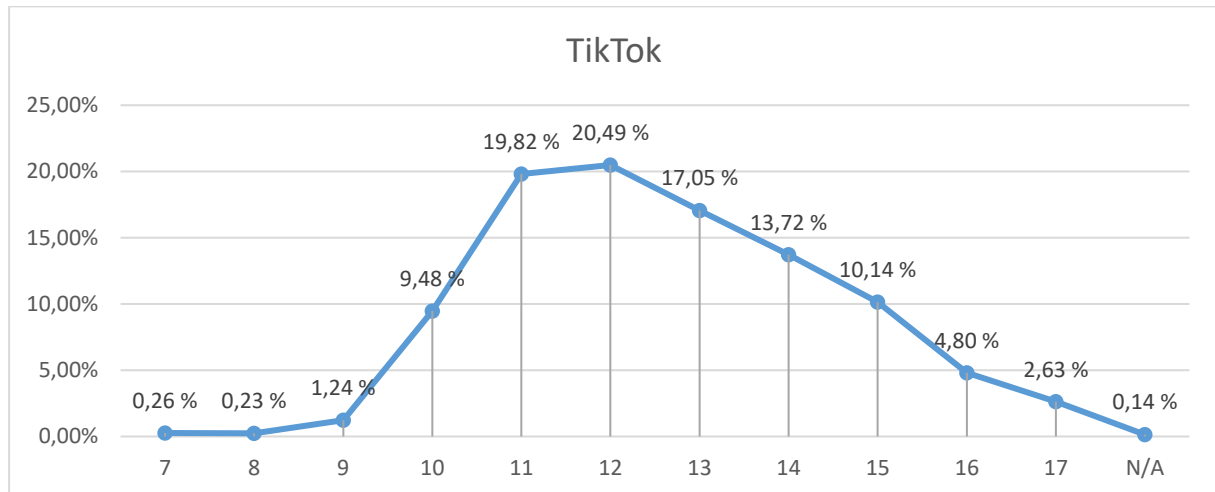
Internetová stránka/služba	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Sociální sítě.	8157	65,58
Severny pro sdílení videosouborů (např. YouTube, Vimeo, Stream apod.).	6250	50,25
Online encyklopedie (např. Wikipedia, ColeCo apod.).	4498	36,16
Stránky s herní tematikou (on-line hry, návody na hraní her apod.).	3422	27,51
Úložiště souborů (např. Hellspy, Ulož.to apod.).	3276	26,34
Eshopy, bazary, aukční severny.	2859	22,99
Severny pro streamování obsahu (např. Twitch apod.)	2022	16,26
Zpravodajské portály (např. Idnes.cz, Ihned.cz., Lidovky.cz apod.).	1692	13,60
Stránky s pornografií.	1375	11,05
Vzdělávací stránky (Khanova akademie, MOOC kurzy apod.).	868	6,98
Online videochat (např. Omegle, Ome.tv apod.).	765	6,15
Stránky na darknetu.	355	2,85
Stránky s násilným obsahem.	312	2,51
Neuvedlo	587	4,72

(n = 12438)

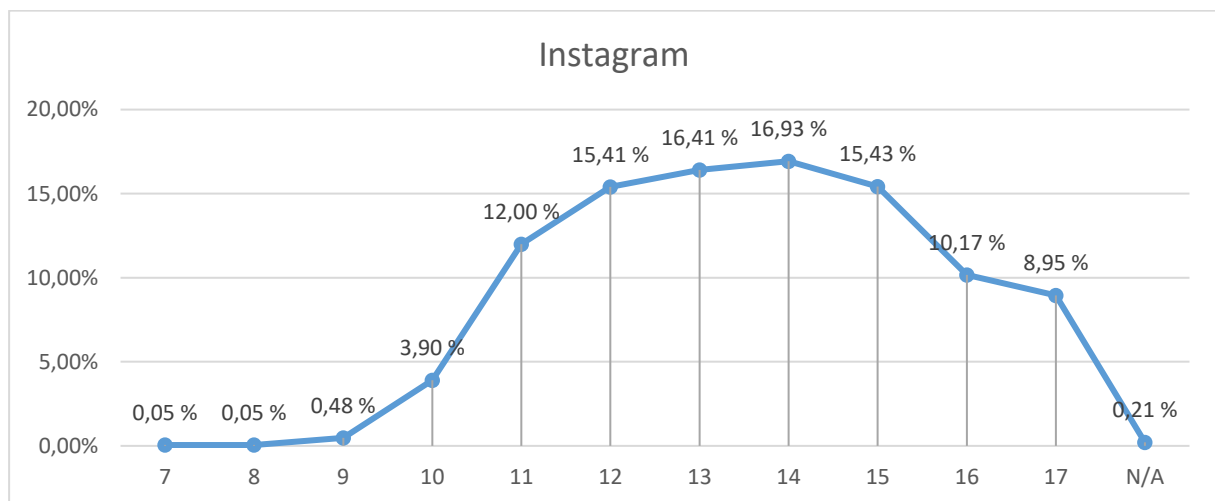
2.2.2 Které konkrétní sociální sítě a další online nástroje děti aktivně využívají?

U dětských respondentů jednoznačně dominuje server YouTube¹, který využívá drtivá většina českých dětí (90,75 %). Za ním pak nalezneme Facebook, Facebook Messenger, Instagram a také tradiční e-mail či SMS.

Tabulka 5. Používání sociálních sítí v jednotlivých věkových kategoriích

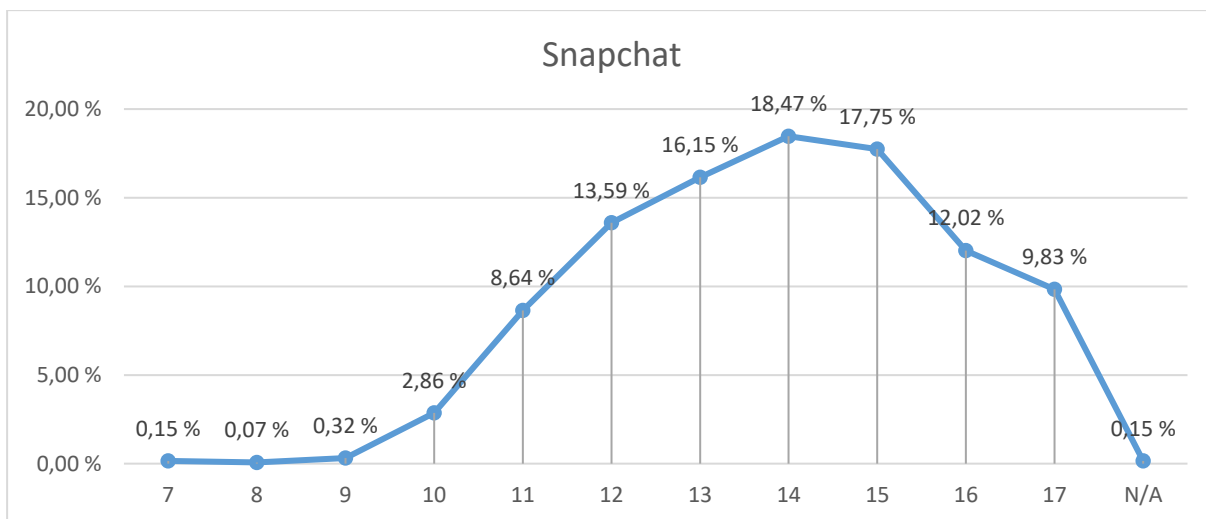

(n=3461)

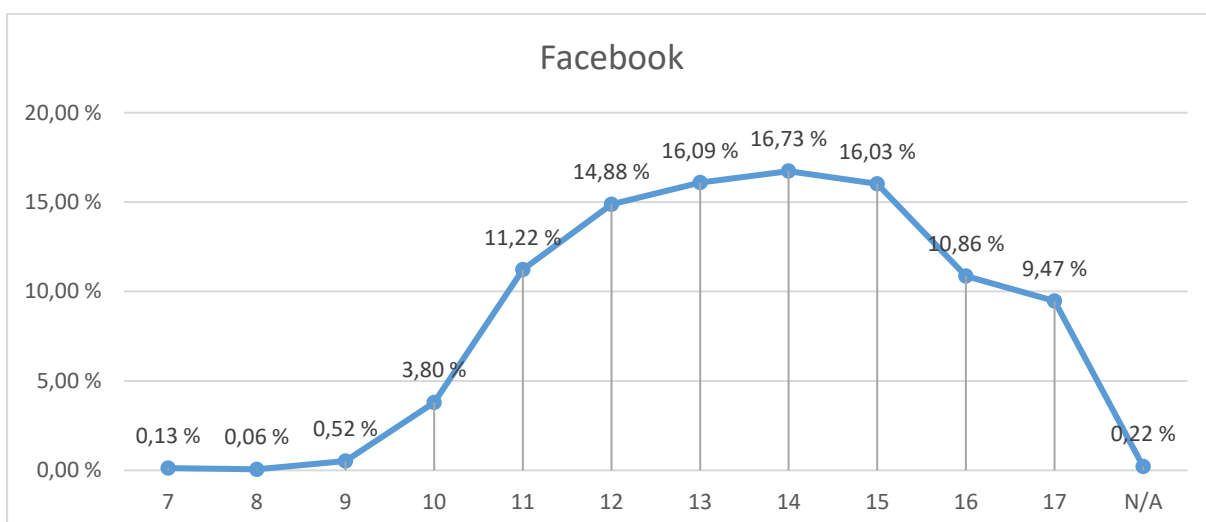

(n=8689)

¹ Server YouTube řadíme jak mezi servery primárně zaměřené na videobsah a jeho šíření, tak i mezi sociální sítě, protože umožňuje vytvářet uživatelské profily jednotlivých uživatelů a vzájemnou interakci mezi nimi.

(n=4018)

(n=9403)

Tabulka 6. Které sociální sítě /služby děti aktivně používají?

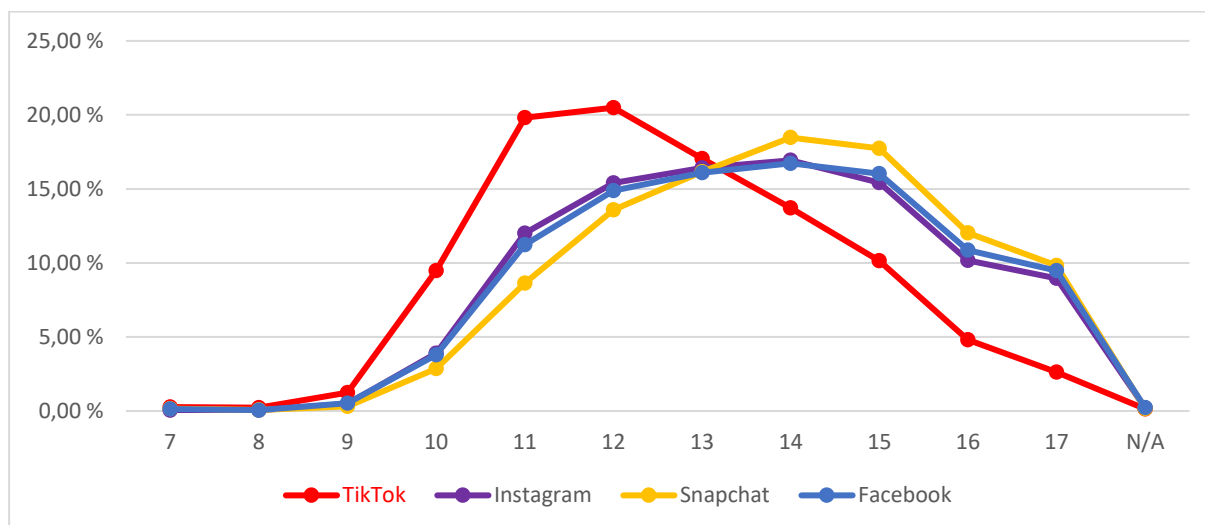
Používána sociální síť /služba	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
YouTube	11288	90,75
Facebook	9403	75,60
Facebook Messenger	9005	72,40
Instagram	8689	69,86
E-mail	8358	67,20
SMS/MMS	7875	63,31
WhatsApp Messenger	4395	35,34
Snapchat	4018	32,30
TikTok	3461	27,83
Twitch	2667	21,44
Skype	2321	18,66
Pinterest	2319	18,64
Viberi	1930	15,52
Tellonym	1623	13,05
Twitter	1513	12,16
Omege	516	4,15
Neuvedlo	324	2,60
Ome.tv	147	1,18
Lide.cz	108	0,87
Žádnou	94	0,76

(n=12438)

Od posledního výzkumu cíleného na online služby využívané dětmi (2017) se nám ve výsledcích **nově objevuje služba TikTok (bývalé Musical.ly), kterou aktivně využívá více než čtvrtina dětí sledovaných regionů (27,83 % dětí).**

Velmi zajímavé je také sledovat věkové rozložení uživatelů dominantních sociálních sítí, které využívají děti. Zatímco Facebook, Instagram a Snapchat začínají děti aktivně používat kolem věku 12-14 let, TikTok používají děti dříve – již kolem věku 10-11 let. To je dáno především povahou služby (sdílení krátkých videí doplněných o hudební doprovod), která cílí především na dětské publikum.

Graf 1 Věkové rozložení dětských uživatelů vybraných sociálních sítí

2.2.3 Které internetové vyhledávače/prohlížeče děti aktivně využívají?

Co se týče internetového vyhledávání, k vyhledávání informací děti nejčastěji využívají vyhledávač firmy Google (84,78 %). Na druhém místě je pak s velkým odstupem vyhledávač firmy Seznam.cz, který používá k vyhledávání 10 % českých dětí. Vyhledávač Bing firmy Microsoft pak české děti téměř nevyužívají (0,72 %).

Dominance Google je vidět také u internetových prohlížečů – drtivá většina používá k prohlížení internetových stránek Google Chrome (71,38 %), následovaný s velkým odstupem prohlížečem Safari (8,68 %), Firefoxem (6,5 %) a prohlížečem Seznam.cz (6 %). Microsoft Edge využívá méně než 2 % dětí.

2.3 Děti a mobilní telefon

V našem výzkumu jsme se zaměřili také na problematiku aktivního používání mobilního telefonu dítětem. Zajímalo nás, zdali má dítě ve svém mobilu k dispozici přístup internetu bez nutnosti být připojen k Wi-Fi (např. prostřednictvím 3G, 4G, LTE apod.). **Více než polovina dětí (57,64 %) potvrdila, že ve svém mobilním telefonu trvalý přístup na internet má a je na Wi-Fi nezávislá.**

Nejčastější aktivitou, kterou děti uvedly, představuje telefonování (73,61 %), následované psaním a odesíláním zpráv přes online služby (Facebook Messenger, WhatsApp apod.) (67 %). Hned na dalším místě nalezneme sledování videí na YouTube a psaní SMS zpráv.

Tabulka 7. Mobilní operátor

Využívaný mobilní operátor	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
T-mobile	5881	47,28
Vodafone	2392	19,23
O2	2195	17,65
Nevím	1008	8,10
Virtuální operátor	59	0,47
Neuvedlo	96	0,77

(n=12438)

Tabulka 8. Nejčastější aktivity dětí s mobilním telefonem

K jakému účelu používáš nejčastěji mobilní telefon?	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Telefonování.	9156	73,61
Psaní a odesílání zpráv přes online služby (Facebook Messenger, WhatsApp apod.).	8333	67,00
Sledování videí na YouTube.	8257	66,39
Psaní a odesílání SMS/MMS zpráv.	6899	55,47
Fotografování.	6484	52,13
Hraní her.	6208	49,91
Poslech hudby či mluveného slova (např. na Spotify, Apple Music apod.).	5947	47,81
Vyhledávání informací (např. na Google).	4915	39,52
Sledování oblíbených youtuberů.	4221	33,94
Procházení sociálních sítí (pasivní, čtení příspěvků).	4082	32,82
Hodnocení obsahu na sociálních sítích (lajkování, hodnocení emotikony – např. srdíčky na TikToku či Instagramu).	3975	31,96
Sdílení fotografií a videí v prostředí sociálních sítí.	3251	26,14
Sledování videí na TikToku.	2370	19,05
Používám mobil ke vzdělávání (vzdělávací aplikace, vzdělávací videa, vzdělávací obsah).	2162	17,38
Natáčení videí.	2109	16,96
Četba textů na mobilu (např. textové dokumenty, knihy, různá PDF apod.).	1883	15,14
Správa účtu na sociálních sítích (správa vlastní zdi, správa fotoalb a videoalb, tvorba kampaní).	1820	14,63
Sledování videí na Twitchi.	1639	13,18

Streamování videí (např. přes Twitch či Facebook).	819	6,58
Komunikace na sociálních sítích (Psaní a odesílání zpráv ostatním (na zdi apod.), soukromý chat).	56	0,45
Neuvedlo	59	0,47

(n=12438)

2.3.1 Mobilní telefon ve škole

V českém prostředí, ale i v ostatních zemích Evropy v posledních letech velmi silně rezonuje otázka, jakým způsobem regulovat používání mobilních telefonů dětí v prostředí školy. Zda tedy např. mobilní telefon zakázat v hodině i o přestávce, nebo omezit zákaz pouze na vyučovací hodiny, ale ne na přestávky (viz stanoviska České školní inspekce). Zeptali jsme se proto dětí, jaké mají zkušenosti s regulací mobilních telefonů a jak je problém řešen ve škole, kterou navštěvují.

Tabulka 9. Využití mobilního telefonu ve škole (pohledem dětí)

	Přestávky	Vyučovací hodiny	Relativní četnost (%)
	povoleno	zakázáno	53,64 %
	zakázáno	zakázáno	40,68 %
	povoleno	povoleno	2,03 %
	zakázáno	povoleno	0,84 %
	neuvedlo	neuvedlo	0,39 %

(n=12438)

Nadpoloviční většina dětí (53,64 %, 6 672 dětí) má ve škole o přestávce používání mobilních telefonů povoleno a ve vyučovacích hodinách zakázáno. Platí však, že na pokyn pedagoga mohou mobilní telefon použít i ve vyučovacích hodinách – z mobilu se vstává didaktická učební pomůcka/nástroj. Velké množství dětí (40,68 %, 5 060 dětí) však má ve škole zákaz používání mobilních telefonů i o přestávkách.

Metodologická poznámka: Výzkumný soubor jsme rozdělili do dvou skupin, které pak vzájemně porovnáváme. Obě skupiny mají přibližně stejný počet respondentů, při výpočtu procentuálních rozdílů pak pracujeme s relativními četnostmi. Respondenti měli možnost uvést více odpovědí současně, tedy např. pokud se dítě prochází po škole, může současně používat mobilní telefon. Následující výsledky tedy monitorují přehled nejčasnějších aktivit, které děti o přestávkách provozují.

Tabulka 10. Připojení mobilního telefonu dětí ke školní WI-FI

V naší škole se mohu připojit svým mobilním telefonem ke školní WI-FI.	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
NE	7082	56,94
ANO	3881	31,20
Nevím	1440	11,58
Neuvedlo	35	0,29

(n=12438)

Tabulka 11. Nejčastější aktivity dětí o přestávce – školy, ve kterých je mobilní telefon o přestávce povolen

Co děláš nejčastěji ve škole o přestávkách?	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Bavím se (povídám si) s ostatními spolužáky.	5732	85,91
Procházím na mobilním telefonu sociální sítě.	2665	39,94
Hraju na mobilním telefonu hry.	2653	39,76
Sedím v lavici a nudím se.	2255	33,80
Procházím se po škole.	2221	33,29
Píšu si s někým prostřednictvím mobilního telefonu.	2014	30,19
Poslouchám na mobilním telefonu hudbu.	1892	28,36
Dívám se jiným spolužákům do jejich mobilního telefonu, jak hrají hry/sledují videa apod.	1420	21,28
Procházím na mobilním telefonu internetové stránky.	1087	16,29
Dívám se na mobilním telefonu na videa na YouTube.	794	11,90
Čtu knížku.	729	10,93
Dívám se na mobilním telefonu na videa na TikToku.	466	6,98
Hraju s ostatními spolužáky stolní tenis, stolní fotbal apod.	271	4,06
Hraju s ostatními spolužáky karetní hry.	229	3,43
Natáčím na mobilní telefon videa.	228	3,42
Čtu časopis.	162	2,43
Hraju s ostatními spolužáky deskové hry.	109	1,63

(n=6672)

Tabulka 12. Nejčastější aktivity dětí o přestávce – školy se zákazem používání mobilního telefonu o přestávce

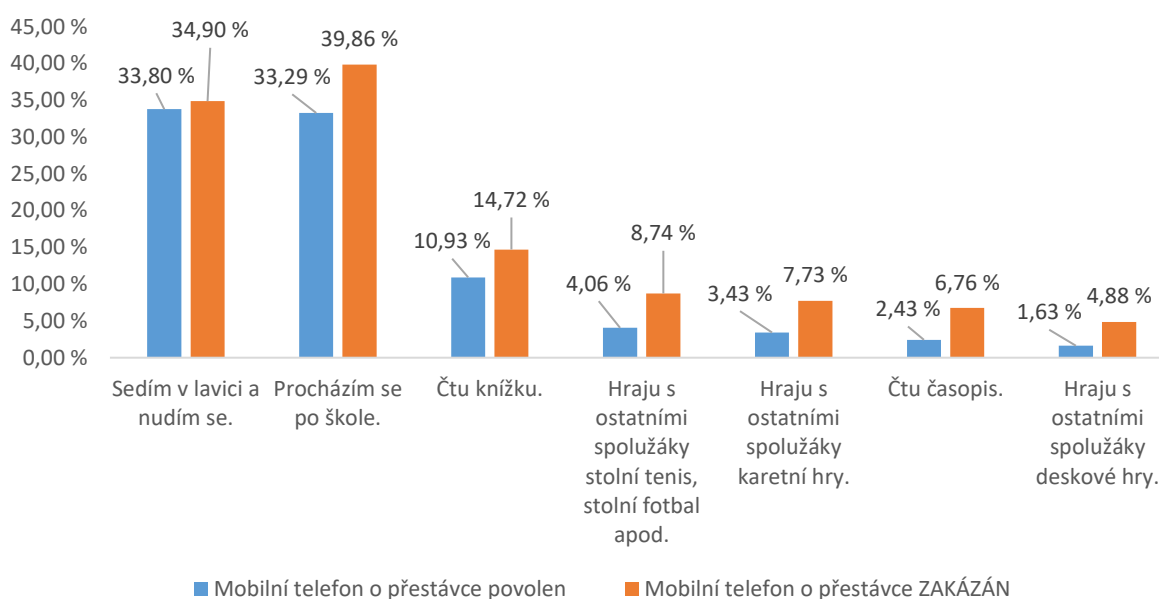
Co děláš nejčastěji ve škole o přestávkách?	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Bavím se (povídám si) s ostatními spolužáky.	4468	88,30
Procházím se po škole.	2017	39,86
Sedím v lavici a nudím se.	1766	34,90
Čtu knížku.	745	14,72
Hraju s ostatními spolužáky stolní tenis, stolní fotbal apod.	442	8,74
Hraju s ostatními spolužáky karetní hry.	391	7,73
Čtu časopis.	342	6,76
Dívám se jiným spolužákům do jejich mobilního telefonu, jak hrají hry/sledují videa apod.	301	5,95
Hraju na mobilním telefonu hry.	285	5,63
Procházím na mobilním telefonu sociální sítě.	254	5,02
Hraju s ostatními spolužáky deskové hry.	247	4,88
Píšu si s někým prostřednictvím mobilního telefonu.	221	4,37
Poslouchám na mobilním telefonu hudbu.	185	3,66
Procházím na mobilním telefonu internetové stránky.	112	2,21
Dívám se na mobilním telefonu na videa na YouTube.	85	1,68
Dívám se na mobilním telefonu na videa na TikToku.	65	1,28
Natáčím na mobilní telefon videa.	56	1,11

(n=5060)

Na prvním místě je povídání si s ostatními spolužáky, čemuž se o přestávce věnuje 85,91 % dětí ze škol, v nichž jsou mobilní telefony o přestávce povoleny. Hned na další pozici nalezneme používání sociálních sítí (téměř 39,94 %).

Co je zajímavé, přibližně **třetina dětí se o přestávce nudí nezávisle na tom, zda je o přestávce mobilní telefon povolen (33,8 % nudících se dětí) či zakázán (34,9 % nudících se dětí)**. Co se týče pohybu po škole – zákaz či povolení mobilního telefonu na něj nemá zásadní vliv, ve školách, v nichž je mobil zakázán, se prochází o cca 6 % dětí více, než u škol, které mají mobilní telefon povolen.

Graf 2 Vybrané nemobilní aktivity u obou skupin

Co je ovšem nutné zmínit – **přestože má škola mobilní telefony o přestávkách zakázány, část dětí tento zákaz nedodržuje. Např. 5 % dětí hraje na mobilních telefonech hry, přestože mají hraní zakázáno, 5 % dětí také přes zákaz používá sociální sítě, 4 % dětí přes zákaz chatuje s dalšími osobami apod.** U všech sledovaných aktivit jde však ve srovnání se situací, kdy je mobil povolen, o výrazný pokles.

Požíování obrazového materiálu spolužáky bez svolení žáka

V souvislosti s regulací mobilních telefonů ve škole se často diskutuje o tom, že mohl být mobilní telefon v prostředí školy zneužit např. k nahrávání a focení spolužáků bez jejich vlastního souhlasu. Proto nás zajímalo, jak velké množství dětí zažilo v prostředí školy situaci, kdy je někdo bez jejich souhlasu – např. o přestávce, ve výuce či na akci pořádané školou jejich spolužák vyfotil/natočil mobilním telefonem.

36,43 % dětí (4 531 z našeho souboru 12438 respondentů) potvrdilo, že si je jejich spolužák či spolužačka bez jejich souhlasu vyfotil, 22,54 % dětí (2804 z našeho souboru) pak potvrdilo, že je jejich spolužáci mobilním telefonem bez jejich souhlasu natočili. Nejde tedy o marginální a okrajový problém.

2.4 Sexting

Sexting je fenomén, který lze definovat dobrovolné sdílení vlastního intimního materiálu (v textové, grafické či audiovizuální podobě) s jinými uživateli. Sexting je v současnosti vnímán jako vícedimenzionální model zahrnující odesílání, přijímání a sdílení intimních materiálů v online prostředí.

Tabulka 13. Dítětem zasláná provokativní „sexy, erotická“ textová zpráva

Kategorie	Poslal/-a jsi někdy někomu provokativní „sexy, erotickou“ textovou zprávu?	
	Četnost	Rel. četnost
NE	9687	77,88
ANO	1830	14,71
Neuvedlo	921	7,40
N	12438	

Tabulka 14. Dítětem zasláná provokativní „sexy, erotická“ fotografie či video

Kategorie	Poslal/-a jsi někdy někomu SVOU provokativní „sexy, erotickou“ fotografii či video, na kterém jsi částečně svlečený/-á nebo úplně nahý/-á?	
	Četnost	Rel. četnost
NE	10538	84,72
ANO	1084	8,72
Neuvedlo	816	6,56
N	12438	

Tabulka 15. Komu dítě zaslalo „sexy, erotickou“ fotografii či video

Kategorie	Komu dítě zaslalo „sexy, erotickou“ fotografii či video	
	Četnost	Rel. četnost
Současnému příteli/přítelkyni.	534	49,26
Bývalému příteli/přítelkyni.	378	34,87
Současnému kamarádovi/kamarádce.	270	24,91
Člověku (chlapci/dívce), který se mi líbil a chtěl/-a jsem s ním chodit.	194	17,90
Krátké známosti.	156	14,39
Člověku (chlapci/dívce), se kterým jsem se znal/-a jen na internetu.	117	10,79
Bývalému kamarádovi/kamarádce.	108	9,96
N	1084	

2.5 Děti a kybernetická agrese v online prostředí

V návaznosti na výzkumy Nebezpečí internetové komunikace I-IV, které náš výzkumný tým realizoval v letech 2010-2014, jsme se i v tomto výzkumu zaměřili na výskyt různých forem kybernetické agrese u dětí.

Naší ambicí není oddělit z výzkumného souboru děti, které zažily kyberšikanu (tj. definovanou s ohledem na časový limit, opakovanost jevu, intenzitu jevu, dopad na oběť apod.), ale zmapovat nejčastější formy agrese, jimž jsou děti v online prostředí vystaveny – především pak zachytit nové formy agrese a rizikové jevy, které jsme v našich předcházejících výzkumech nesledovali.

Předně je třeba říci, že některou z forem kybernetické agrese zažilo v posledním roce (2018) 41,29 % našeho výzkumného souboru, což představuje celkem 5180 incidentů.

Tabulka 16. Vybrané formy kybernetické agrese a on-line rizika, se kterými se děti setkaly v posledním roce

	Formy kybernetické agrese a on-line rizika											
	Vybrané kraje celkem		Liberecký kraj		Královéhradecký kraj		Pardubický kraj		Olomoucký kraj		Moravskoslezský kraj	
	Čet.	(%)	Čet.	(%)	Čet.	(%)	Čet.	(%)	Čet.	(%)	Čet.	(%)
Některou z forem kybernetické agrese v posledním roce zažilo:	5180	41,65	351	49,30	434	39,82	826	38,60	1592	39,10	1977	44,69
Někdo ti slovně ublížil prostřednictvím internetu či mobilního telefonu (ponižoval tě, urážel, zesměšňoval nebo tě jinak slovně ztrapňoval).	3466	27,87	241	33,85	280	25,69	542	25,33	1098	26,96	29,50	29,50
Někdo prostřednictvím internetu či mobilního telefonu šířil fotografie, která tě měla ponižit, zesměšnit nebo jinak ztrapnit.	1464	11,77	74	10,39	126	11,56	251	11,73	443	10,88	12,88	12,88
Někdo prostřednictvím internetu či mobilního telefonu šířil tvoji intimní fotografie.	401	3,22	25	3,51	35	3,21	48	2,24	124	3,05	3,82	3,82
Někdo prostřednictvím internetu či mobilního telefonu šířil videonahrávku, která tě měla ponižit, zesměšnit nebo jinak ztrapnit.	736	5,92	49	6,88	65	5,96	127	5,93	218	5,35	6,26	6,26
Někdo tě v on-line prostředí podvedl (v rámci nakupování, aukce, inzerátu apod.).	943	7,58	77	10,81	55	5,05	135	6,31	278	6,83	9,00	9,00
Někdo prostřednictvím internetu či mobilního telefonu šířil zvukovou nahrávku, která tě měla ponižit, zesměšnit nebo jinak ztrapnit.	435	3,50	27	3,79	32	2,94	77	3,60	130	3,19	3,82	3,82
Někdo ti vyhrožoval nebo tě zastrašoval pomocí služeb internetu nebo	1246	10,02	79	11,10	98	8,99	182	8,50	362	8,89	11,87	11,87

mobilního telefonu.												
Někdo tě pomocí služeb internetu nebo mobilního telefonu vydíral (pokud něco neuděláš, tak něco provede třeba tobě nebo někomu v tvém okolí apod.).	697	5,60	50	7,02	51	4,68	102	4,77	214	5,26	6,33	6,33
Někdo se bez tvého svolení dostal do tvého on-line účtu (např. emailu, účtu na sociální síti apod.).	1609	12,94	106	14,89	126	11,56	237	11,07	459	11,27	15,39	15,39
Někdo zneužil tvůj online účet k tomu, aby tě dostal do problémů (např. tvým jménem obtěžoval tvé přátele).	621	4,99	48	6,74	49	4,50	88	4,11	194	4,76	5,47	5,47
Někdo ti založil falešný profil na sociální síti.	866	6,96	59	8,29	79	7,25	126	5,89	232	5,70	8,36	8,36
N		12438		712		1090		2140		4072		4424

Tabulka 17. Sociální síť nebo služba, kde došlo k vybrané formě kybernetické agrese a on-line riziku

Kde útok proběhl?	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Facebook	3027	58,43
Facebook Messenger	2267	43,76
Instagram	1605	30,98
SMS/MMS	512	9,88
YouTube	491	9,48
E-mail	445	8,59
TikTok	371	7,16
WhatsApp Messenger	328	6,33
Tellonym	318	6,14
Skype	279	5,39
Snapchat	233	4,50
Viber	147	2,84
Omegle	126	2,43
Twitch	110	2,12
Steam	99	1,91
Twitter	83	1,60
Lide.cz	72	1,39
Ome.tv	62	1,20
Pinterest	55	1,06
Discord	30	0,58

League of Legends	18	0,35
Fortnite	16	0,31
Roblox	13	0,25
Ask.fm	10	0,19
Online hry	6	0,12
Aliexpres	5	0,10
Bazoš	5	0,10
Aukro	2	0,04
Amino	2	0,04

(n=5181)

Drtivá většina útoků zaměřených na dítě trvala méně než 1 týden (58,98 % incidentů), dlouhodobé útoky na dítě v online prostředí jsou výjimečné.

Tabulka 18. Délka incidentů (agrese, riziko)

	Absolutní četnost (N)	Relativní četnost (%)
méně než 1 týden	3056	58,98
1-2 týdny	697	13,45
3-5 týdnů	288	5,56
1-3 měsíce	237	4,57
4-6 měsíců	106	2,05
7-12 měsíců	71	1,37
více než rok	327	6,31
Neuvedlo	399	7,70

(n=5181)

Samozřejmě nás zajímalo, kdo útoky cílené na dítě realizoval, zdali šlo o osoby pro dítě neznámé schované za online anonymitou, nebo šlo o uživatele, které dítě zná z reálného světa. **V drtivé většině jsou útočníky vrstevníci dítěte** – ve 30,90 % případů jde o spolužáky ze stejné třídy, případně o bývalé kamarády dítěte (16,68 %).

Neznámé osoby útočily na dítě pouze v 0,04 % případů. Sem spadají např. běžné projevy agrese např. v rámci sociálních sítí či online her, se kterými se děti běžně setkávají.

Tabulka 19. Kdo byl útočník/původce útoku? (dle vztahu k dítěti)

	Absolutní četnost (N)	Relativní četnost (%)
Spolužák ze stejné třídy.	1601	30,90
Bývalý kamarád.	864	16,68
Žák z jiné školy.	801	15,46
Spolužák z jiné třídy (ale stejné školy).	668	12,89
Člověk, kterého znám pouze z internetu.	654	12,62
Bývalý/-a přítel / přítelkyně, se kterým / kterou jsem chodil/-a.	312	6,02
Dospělá osoba, kterou jsem neznal (např. rodič spolužáka).	250	4,83
Dospělá osoba, kterou znám (např. příbuzný).	128	2,47
Učitel, který mě učí.	123	2,37
Učitel, který mě neučí (ale je ze stejné školy).	69	1,33
Neznámý člověk.	2	0,04

(n=5181)

V necelé polovině útoků (48,99 %) byla pachatelem jedna osoba, jednotlivec. Zhruba v pětině případů útočilo více osob současně. Co se týče pohlaví, mezi pachateli/původci útoku nalezneme jak dívky, tak i chlapce.

Tabulka 20. Kdo byl útočník/původce útoku? (dle pohlaví)

Kategorie	Absolutní četnost (N)	Absolutní četnost (%)
Chlapec	1804	34,82
Dívka	1112	21,46
Pohlaví neznámé (pachatele se nepodařilo identifikovat)	1057	20,40
Smíšená skupina (chlapci i dívky)	579	11,18
Pouze chlapci (více než jeden chlapec)	327	6,31
Pouze dívky (více než jedna dívka)	227	4,38
Neuvedlo	75	1,45

2.6 Další potenciálně či skutečně rizikové situace

V našem výzkumu jsme se poprvé zaměřili také na různé druhy rizikových situací, kterým jsou děti v online světě vystaveny. **13,39 % respondentů např. potvrdilo, že si na internetu objednali zboží, zaplatili za ně, ale zboží nikdy nedorazilo.** Mladí uživatelé internetu se tak stali oběťmi internetových podvodů, které patří k nejčastějším typům internetové kriminality.

Řada dětí také potvrzuje zkušenost s různými nepříjemnými situacemi, ke kterým došlo v rámci hraní online her – 10,55 % dětí např. potvrdilo, že jim byla ukradena jejich virtuální postava či item.

Co je zajímavé, **7,32 % dětí uvedlo, že rodiče nahráli na internet jejich fotografie či videa, ačkoli s tím děti nesouhlasily.** V tomto případě se jedná o tzv. sharenting – nadměrné sdílení materiálů dětí v online prostředí jejich vlastními rodiči.

Více než 515 respondentů (4,14 %) z našeho výzkumného souboru také potvrdilo, že jim někdo naklonoval jejich profil. Klonované profily se velmi často používají k proniknutí do okruhu online přátel např. v prostředí sociální sítě – útočník nejdříve naklonuje profil někoho, kterého máte v přátelích, a pak vás jeho prostřednictvím o přátelství požádá. Téměř polovina uživatelů, kteří jsou požádáni o přátelství, si pak tento naklonovaný profil do svého seznamu přátel přidá. Útočník tak získá přístup k informacím z profilů vašich přátel, které jsou pro veřejnost skryté.

Tabulka 21. Vybrané rizikové situace, které dítě v online prostředí zažilo

Riziková situace	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Nic z výše uvedených možností jsem nezažil/-a.	5479	44,05
Objednal jsem si na internetu zboží, zaplatil za ně a zboží nikdy nedorazilo (podvod).	1666	13,39
Někdo mi v prostředí on-line hry ukradl virtuální postavu, itemy apod.	1312	10,55
Někdo mi zablokoval účet na sociální síti (např. na Instagramu, Facebooku apod.).	1023	8,22
Otevřel jsem soubor z neověřeného zdroje a zaviroval si počítač.	1006	8,09
Rodiče nahráli na internet moje fotografie či videa, přestože jsem s tím nesouhlasil.	910	7,32
Vyhověl jsem žádosti uživatele o přeposlání potvrzovacího SMS kódu.	737	5,93
Někdo mi smazal účet na sociální síti (např. na Instagramu, Facebooku apod.).	605	4,86
Nainstaloval jsem si škodlivou aplikaci do mobilu a poté zjistil, že o mně sbírala data apod.	525	4,22

Někdo mi naklonoval profil (např. zkopíroval jméno, fotografie a kontaktní údaje).	515	4,14
Někdo mi založil bez mého vědomí profil na sociální síti, i když jsem ho na této službě nechtěl mít.	499	4,01
Někdo ze mě vylákal moje heslo.	467	3,75
Někdo si mě na internetu natočil při videochatu (třeba na Skype, Omegle apod.).	269	2,16
Vydražil jsem v aukčním portálu (např. Aukro) zboží, zaplatil za ně a zboží nikdy nedorazilo (podvod).	160	1,29

(n = 12438)

2.7 Dítě a osobní schůzky s uživateli internetu

V našem výzkumu se primárně nezaměřujeme na online seznamování, kterému jsme se věnovali v samostatné studii *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru* (2017). Přesto nás zajímalo, zda v oblasti žádostí o setkání v reálném světě došlo k nějakému více či méně závažnému posunu.

27,54 % respondentů (3425 dětí z 12438) potvrdilo, že dostali od jiného uživatele či uživatelky internetu nabídku na setkání v reálném světě (uživatele neznali z reálného světa). Z pozvaných pak na schůzku dorazilo 33,49 % dětí (1147 z 3425). Samozřejmě na schůzku mohlo dorazit i jiné dítě, nejde tedy primárně o schůzky s internetovými predátory, přesto se jedná o chování rizikové.

2.8 Shrnutí

Děti jsou v online světě velmi aktivní a používají velké množství online služeb, komunikačních nástrojů, instant messengerů a sociálních sítí. Ty však používají často v rozporu s pravidly pro jejich používání – **více než polovina dětí ve věku 7–12 let (51,75 %) např. používá sociální sítě, přestože pro ně nejsou učeny a pravidla jejich používání povolují využívat službu až od věkové hranice 13 let.**

Positivním zjištěním je, že **třetina dětí aktivně využívá různé vzdělávací zdroje**, především online encyklopedie (Wikipedia) a obecně vyhledávání Google s cílem získat konkrétní informaci.

Co se týče využívaných online nástrojů, socnetů a messengerů, u dětí dominuje YouTube, následovaný Facebookem (který se stále více u dětí propadá), Facebook Messengerem a Instagramem. Co je alarmující, **velmi rychle narůstá počet dětských uživatelů sociální sítě/slужby TikTok, kterou aktuálně využívá více než čtvrtina českých dětí (27,83 %).** Naopak je zajímavé, že TikTok oslovuje velmi malé děti, často ve věku 10-12 let, přičemž po překročení hranice 13 let počet jeho aktivních uživatelů klesá.

V souvislosti s kyberšikanou také roste počet dětských uživatelů služby Tellonym (v tuto chvíli jej používají přibližně 13 % českých dětí) – Tellonym je často využívaným nástrojem např. v rámci kyberšikany probíhající na Instagramu.

Samostatnou část výzkumu jsme věnovali dětem a mobilním telefonům. **Více než polovina oslovených dětí (57,64 % dětí) potvrdila, že má ve svém mobilním telefonu trvalý přístup na internet a není tak závislá na Wi-Fi** (např. ve škole či v knihovně). Nejčastěji děti používají mobil k telefonování, psaní a odesílání zpráv, sledování YouTube videí, fotografování, hraní her či poslechu hudby.

V našem výzkumu jsme se zaměřili také na přestávky a zkoumali, jak ovlivňuje zákaz či povolení používání mobilu o přestávce jejich aktivity. **Nadpoloviční většina dětí z našeho souboru (53 %) má ve škole o přestávce používání mobilních telefonů povoleno a ve výuce zakázáno. Pokud je mobilní telefon povolen, dominantní aktivitou je používání sociálních sítí (39,94 %), hraní her na mobilním telefonu (39,76 % dětí) a nudění se v lavici (33,80 %).** Co je zajímavé, přibližně stejný počet nudících se dětí nalezneme i tam, kde je mobilní telefon o přestávce zakázán (34,90 %). **U dětí, jež mají mobilní telefon o přestávce zakázán, dominuje procházení se po škole (39,86 %), nudění se v lavici (34,90) a četba knížek (14,72 %), na dalších místech pak nalezneme sportovní aktivity či hraní karetních her.**

Zákaz používání mobilních telefonů o přestávce má vliv na celou řadu „nemobilních“ aktivit. **Ve školách, kde je mobil o přestávce zakázán, čte o přestávce časopisy o téměř 60 % více dětí, než ve školách, kde jsou mobilní telefony povoleny. Nárůst je vidět také u čtení knih (+13,54 % ve prospěch škol se zákazem), hraní deskových her (+65 %), hraní karetních her (+43 %) a sportovních aktivit (+29 %).**

Je však třeba také říci – přestože má škola mobilní telefony o přestávkách zakázány, část dětí tento zákaz nedodrží.

S používáním mobilních telefonů ve škole se také pojí nahrávání a focení dětí bez jejich souhlasu. **36,43 % dětí (4 531 z našeho souboru) potvrdilo, že si je jejich spolužák či spolužačka bez jejich souhlasu vyfotil(a), 22,54 % dětí (2 804 z našeho souboru) pak potvrdilo, že je jejich spolužáci mobilním telefonem bez jejich souhlasu natočili.**

Samostatnou část výzkumu jsme věnovali konzumaci videoobsahu v online prostředí. Pro analýzu videoobsahu jsme využili Facebook, Instagram, YouTube, TikTok a Twitch. Děti aktivně sledují především vtipná videa, případně různé druhy výzev, let's play videa apod.

Pravidelnou součástí našich výzkumů je monitoring rizikového chování v online prostředí. Výsledky našeho výzkumu v této oblasti můžeme hodnotit mírně optimisticky, protože od našeho posledního měření z roku 2014 došlo k poklesu u všech sledovaných forem kybernetické agrese. **Dominantní je dle předpokladů klasická verbální agrese, jejímž cílem se stalo přibližně 27 % českých dětí, na dalších místech pak nalezneme průnik do účtu (12,94 %) a zneužití ponižující fotografie dítěte (11,77 %).**

Nově jsme do výzkumu zařadili monitoring různých potenciálně či skutečně rizikových situací, ke kterým patří např. online podvody. **13,39 % dětí potvrdilo, že si na internetu objednali zboží, zaplatili za ně, ale zboží nedorazilo – respondenti se tak stali pravděpodobně oběťmi podvodu.** Co je zajímavé, **respondenti výzkumu také potvrdili přítomnost tzv. sharentingu – přes 910 dětí**

(7,32 %) z našeho souboru uvedlo, že rodiče nahráli na internet jejich fotografii či video, přestože s tím dotazovaní nesouhlasili.

K pravidelnému monitoringu pak patří oblast internetového seznamování – **27,54 % respondentů (3 425 dětí z 12 438) potvrdilo**, že dostali od jiného uživatele či uživatelky internetu nabídku na setkání v reálném světě (uživatele neznali osobně z reálného světa). Z pozvaných pak na schůzku dorazilo 33,49 % dětí (1 147 z 3 425). Samozřejmě na schůzku mohlo dorazit i jiné dítě, nejde tedy primárně o schůzky s internetovými predátory, přesto se jedná o chování rizikové.

4. O projektu

Projekt **Zefektivnění česko-polské spolupráce v boji proti kyberkriminalitě** realizuje tým složený ze zástupců osmi policejních ředitelství z České republiky a Polska a odborníků z Univerzity Palackého v Olomouci. Jak již název projektu napovídá, projekt se zaměřuje především na **nové způsoby boje s internetovou kriminalitou**, a to prostřednictvím **zefektivnění práce policie (v ČR a PL), podporou prevence cílené na děti, pedagogy a rodiče** a také **podporou poradenské činnosti umožňující anonymní pomoc obětem internetové kriminality**. Součástí projektu jsou také **výzkumné aktivity**, umožňující odhalovat nové formy kybernetických hrozeb, se kterými jsou online uživatelé v kontaktu.

Projekt si klade především dva základní cíle:

- 1. Vytvořit společnou komunikační síť v podporovaném území (česko-polské příhraničí)**, která umožní rychlé předávání informací přes hranice.
- 2. Prohloubit spolupráci s veřejností prostřednictvím různých terénních aktivit** (prevence, intervence, výzkum)

Další podrobnosti o projektu naleznete na internetových stránkách www.stopcybercrime.cz.

Projekt "Zefektivnění česko-polské spolupráce v boji proti kyberkriminalitě (registrační číslo: CZ.11.4.120/0.0/0.0/17_028/0001654) je realizován v rámci programu Interreg V-A Česká republika – Polsko (2019-2021).

5. Kontakty na výzkumný tým

**Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta
Centrum prevence rizikové virtuální komunikace**

doc. Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D.

kamil.kopecky@upol.cz

PhDr. René Szotkowski, Ph.D.

rene.szotkowski@upol.cz

www.prvok.upol.cz

Centrum prevence rizikové virtuální komunikace
Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Žižkovo nám. 5, Olomouc, 77140